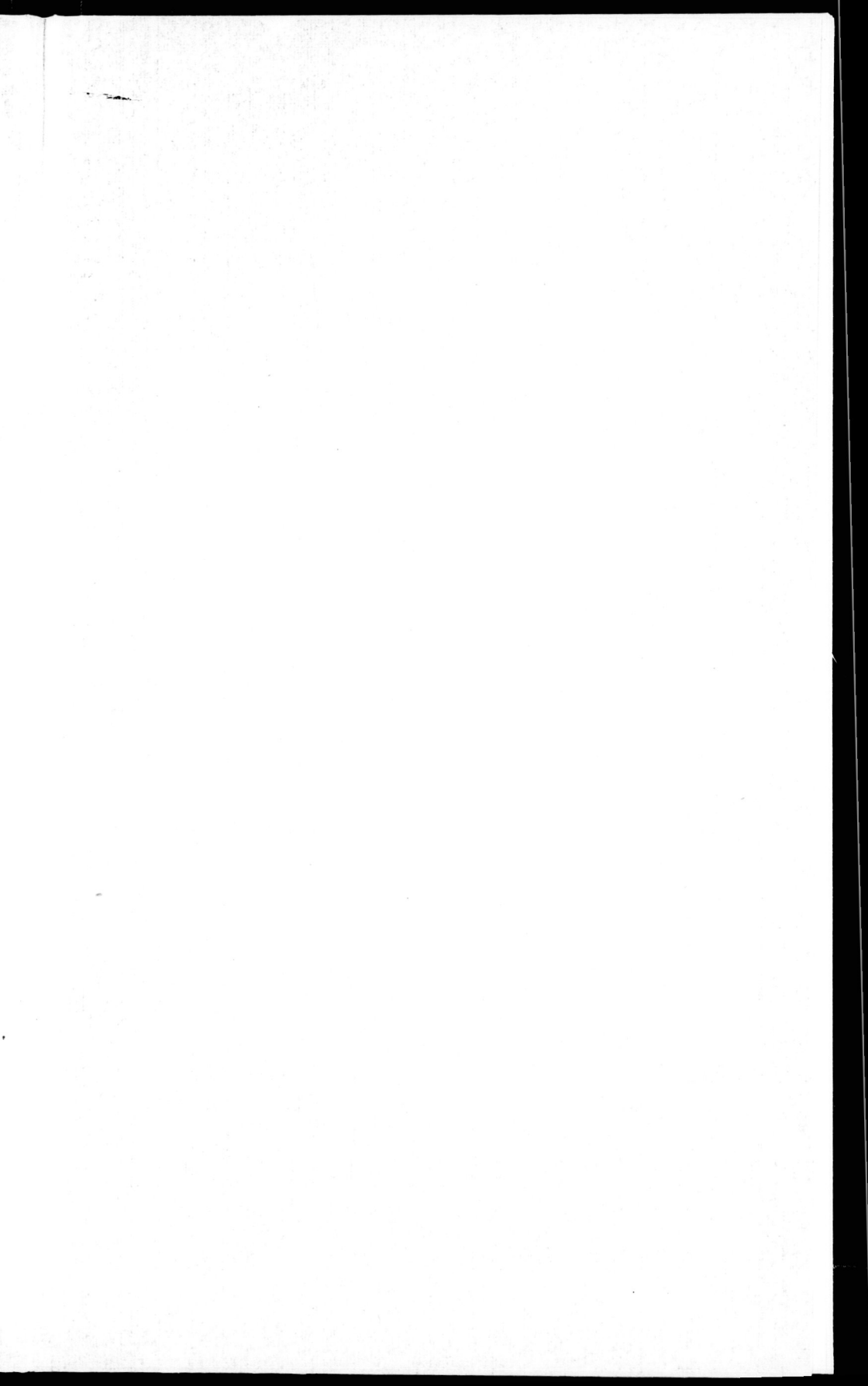

C

595

C
595

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2912 830 7

C

595

*kaart
plaat
opplaat*

GESCHIEDKUNDIGE

EN

WETENSCHAPPELIJKE BESCHOUWINGEN

OVER DE

VEEPEST;

BIJEEVERZAMELD EN BEWERKT

DOOR

M. H. DE GRAAFF.

BREDA, •
BROESE & COMP.

1865.

C

595

C. 22. 595.

GESCHIEDKUNDIGE

EN

WETENSCHAPPELIJKE BESCHOUWINGEN

OVER DE

V E E P E S T;

BIJEEVERZAMELD EN BEWERKT

DOOR

M. H. DE GRAAFF.

BREDA,
BROESE & COMP.

—
1865.

GESCHIEDKUNDIGE

WETENSCHAPPELKE BESCHOUWINGEN

OVER DE

VEEPEST;

OPZET EN WERK

DOOR

M. H. DE GRAAF.

BRONNEN EN COME

1882

AAN

DE NEDERLANDSCHE GEMEENTEBESTUREN

WORDT DIT GESCHRIFT

UIT HOOGACHTING OPGEDRAGEN

DOOR

DEN SCHRIJVER.

DE NEDERLANDSCHE GEMEENTEBESTUREN

WORDT HET BESCHRIJFT

UIT HOOGAARDING OORDEELEN

DOOR

DEZ. SCHRIJVER.

VOORBERIGT.

Wanneer eene nationale ramp het Vaderland treft, dan is het de pligt van ieder welgeaarden staatsburger het zijne bij te brengen tot verzachting van deze ramp. De thans heerschende ziekte onder de runderen behoort tot deze nationale rampen; daarom heb ik mij gehaast eenige geschiedkundige en wetenschappelijke opmerkingen te verzamelen, waaruit welligt eenig nut te trekken is, ter bestrijding dezer gevreesde ziekte. Hoofdzakelijk zijn de hier gegevene opmerkingen door mij uit Fransche, Duitsche, Engelsche en Hollandsche bescheiden opgemaakt, en oorspronkelijk bestemd voor een tijdschrift aan de nijverheid gewijd. Toen ik ze schreef, was de veepest nog niet aanwezig. Eene afzonderlijke uitgave heb ik nu, in den tegenwoordigen stand van zaken, doelmatiger en nuttiger geoordeeld voor eene algemeene verspreiding. Ik hoop dat deze gedachte een goed gevolg moge hebben en belangstelling moge verwekken. De ondervinding, bij dergelijke ziekte in vroegere jaren opgedaan,

VOORBERIGT.

kan nog heden leering aanbrengeu. Wie het geschiedboek raadpleegt, zal zijne kennis vermeerderen en menig leezamen wenk ontvangen, waarvan hij een heilzaam gebruik kan maken. Dat dit geschrift insgelijks eene goede uitwerking moge hebben, wensch ik opregt, daar mij niets meer ter harte gaat, dan het welzijn mijner landgenooten in het bijzonder en van de menschheid in het algemeen, gelijk genoegzaam uit menig werk van mij is gebleken.

De Schrijver.

Nu en dan hoort men, zoo in ons Vaderland als in andere landen, nog dikwerf gewagen van aanstekende ziekten onder het vee, en wel voornamelijk van de zoo gevreesde longziekte, welke eene pestaardige aanstekingskracht bezit. Behalve deze reeds zoo vreeselijke kwaal, bestaat er nog eene ergere, en wel de veepest, welke thans in Nederland en elders heerscht.

Het is zeker niet onbelangrijk nopens deze ziekte, welke weleer in Europa en bijzonder in ons Vaderland zulke groote verwoestingen heeft aangerigt, eenige historische en wetenschappelijke mededeelingen te doen. Ten einde eene behoorlijke en voor de lezers gemakkelijke volgorde in onze beschouwingen over dit aangelegen onderwerp te nemen, hebben wij het opstel gesplitst in de navolgende rubrieken, als :

- I. *Geschiedkundig overzicht;*
- II. *Kenteekenen der veepest;*
- III. *Van de oorzaken der veepest, en van het gebruik van het vleesch der dieren, die daaraan zijn gestorven;*
- IV. *Behandeling.*

I. GESCHIEDKUNDIG OVERZIGT.

Wij zullen beginnen met de veepest, die van 1711 gedurende verscheidene jaren in het zuidelijk en westelijk gedeelte van Europa woedde. Ontstaan in Hongarije, werd zij in de maand Augustus 1711 in Italië, en wel in de omstreken van Padua, ingevoerd door een' os die, ontsnapt aan eene kudde onder het opzigt van kooplieden, naar eene pachthoeve van de prinsen Borromeo vlugtte. De pachters bragten dezen os in den stal, waar hij met andere

runderen verbleef van 's morgens tot 's namiddags, toen hij naar het dorp Brentelle geleid werd, waar zijn eigenaar woonde. Tien dagen daarna werden alle ossen van den stal, waar de ontvlugtte gestaan had, ziek en stierven, uitgezonderd één. Vijftien dagen waren er naauwelijks verloopen, of de veepest heerschte in de geheele nabuurschap. Zij verspreidde zich weldra in Lombardije, de hertogdommen Parma en Modena, de Kerkelijke Staten, het koninkrijk Napels, en verder zuidwaarts; van Milaan, Piëmont, Savoye, Frankrijk, naar het westen; van Tyrol, Zwitserland, Beieren, Oostenrijk, naar het noorden. Omstreeks denzelfden tijd drong zij uit Hongarije tot in Moravië, Bohemen, Silesië, Pruisen, de Rijnprovinciën, België en Holland door, van waar ze naar Engeland werd overgebracht. Zij heerschte in Europa tot in 1718, en deed meer dan 600,000 volwassen runderen sterven. Van October 1713 tot April 1714 doodde zij in de Kerkelijke Staten, volgens eene naauwkeurig gehouden aantekening, 8,466 ploegossen, 12,941 koeijen, 555 stieren, 451 ossen niet in staat te werken, 2,562 kalven, 862 buffels en 655 buffelkalven: in het geheel 26,252 stuks vee. Wjl men niet eerder dan drie maanden na het uitbarsten der ziekte aantekening had beginnen te houden, geloofst de geneesheer Lancisi, dat het getal gestorvenen ten minste op 50,000 stuks geschat mag worden.

Europa had nog van 1740 tot 1750 van de veepest veel te lijden. Deze ontstond destijds gedurende het beleg van Praag door de Franschen, en verbreidde zich van Bohemen naar Hongarije, Stiermarken, Tyrol, Italië, Piëmont, Dauphiné, Picardië, Lorraine, Elzas, Duitschland, België, Holland en Engeland, waar zij, volgens de meening van sommigen, door twee te Londen ontscheepte en in het graafschap Essex tot het kruisen van het inlandsch ras gebezigde ossen ingevoerd werd, terwijl anderen het toeschrijven aan huiden, uit Zeeland afkomstig. Dit laatste is zeer waarschijnlijk, vermits toen aldaar de veepest heerschte, gelijk nog iemand dezer dagen in een oud en gedeeltelijk verscheurd drukwerk eene opgave vond van gestorven runderen in die provincie, gedurende genoemd jaartal, zonder vermelding der ziekte waaraan ze bezweken waren. De ziekte van dat tijdstip was echter niets anders, als de tegenwoordige veepest.

Indien men berekent, dat in 1750 bijna alle runderen in Nederland stierven, dan zal men gemakkelijk kunnen begripen, dat in een tijdvak van tien jaren 3,000,000 stuks hoornvee bezweek.

In de Landhuishoudkundige Courant van Dr. J. Wittewaal, 3de jaargang, 1849, n°. 11, verhaalt de heer B. W. Witte-
 waal: »dat de rampzalige runderpest onzen veestapel van 1711—1715, doch vooral van 1744—1785 zoo deerlijk teisterde, dat men, om van andere voorbeelden niet te gewagen, in 1749 in Delfland en om de stad Leiden, zelfs in twee uren in 't rond, niet een eenig runderbeest kon ontdekken.»

Om zich van deze ramp nog een duidelijker denkbeeld te kunnen vormen, deelen wij deze statistieke opgave mede, waaronder de kalveren niet zijn begrepen :

De provincie Utrecht verloor van het
 jaar 1744 tot 1746 een getal van. . . 53,664 runderen.

West-Friesland en het Noorderkwartier van October 1744 tot 1 Mei 1745. 54,544 »

Friesland van October 1744 tot 1 September 1745. 199,597 »

West-Friesland en het Noorderkwartier van 8 April tot 1 Augustus 1769. 9,255 »

Het Zuiderkwartier van Holland, in hetzelfde tijdstip. 17,166 »

In het Zuiderkwartier van Holland waren 1 October 1768 nog. . 182,375

Den 1 April 1769 nog slechts 94,942

Hetgeen eene vermindering gaf van . 87,433 » (1).

In 1770 tot 1778 heerschte deze veepest insgelijks hevig in Frankrijk. Gedurende de eerste jaren van hare verschijning ontrukte zij alleen aan de provincie Friesland 98,000 en aan geheel Nederland 400,000 volwassen runderen. Van daar verspreidde zij zich naar Vlaanderen door geheel België, de noordelijke provinciën van Frankrijk en verder op naar de zijde van Champagne. Te Bayonne overgebragt in 1774 door huiden uit Zeeland, doorliep zij Roussillon, Gascogne, Guyenne, Auvergne, Languedoc, Provence, Dauphiné,

(1) Leijdsche Courant.

Lyon, Franche-Comté, Bourgogne, en drong langs de boorden der Seine in Picardië. In het laatstgenoemde jaar en in 1775 werd zij vooral bestudeerd door den beroemden geneeskundige Vicq-d'Azyr, die toen zijn werk over de veeziekte uitgaf. Deze veepest werd van Holland naar Engeland overgebracht door den handel; zij openbaarde zich te Aberdeen, na de aankomst van een schip met hooi uit Nederland aangevoerd. Ook werd zij dikwerf verspreid door het transporteren van schapen, die de smetstof in hunne wol overbragten.

Tegen het einde van 1793 brak zij weder los in Lombardije onder eene kudde Hongaarsche ossen, bestemd voor de Oostenrijksche troepen. Spoedig deelde zij zich aan de runderen dier landstreek mede, doorliep geheel Italië, en woedde vooral in 1796, zoodat nagenoeg 400,000 stuks hoornvee bezweken. Hierbij kwam nog, dat de terugkomst van het Oostenrijksche leger in Piëmont de pest weder invoerde en het kwaad aanmerkelijk vergrootte.

Wat de veeziekte van 1796 aangaat, zegt Professor Mulder, zij herinnert, dat 's lands bestuur den hoogleeraar S. J. Brugmans belastte met een onderzoek (1). Hij bezocht, midden in den winter, terstond de dorpen tusschen Maas en Waal, en deed weldra verslag van zijne bevinding en handelwijze. De officieren van gezondheid werden aangeschreven om de ziekte te helpen waarnemen en de landlieden te dienen van raad. Wetenschappelijk opgeleide veeartsen had men toen niet in ons vaderland; Brugmans heeft in die leemte mede helpen voorzien. Hij hield de toen heerschende veeziekte voor minder kwaadaardig en minder besmettelijk dan de vroegere veepesten, door Camper, Vinck en anderen beschreven.

In genoemd jaar vertoonde deze ziekte zich almede bij de ossen, bestemd voor de troepen van de Sambre en van de Maas, van den Rijn en van de Moezel, waar zij, volgens sommige schrijvers, aangebragt werd door ossen, afkomstig van den vijand en medegevoerd door het legerkorps onder bevel van Jourdan. Hoe dit ook zij, niet lang daarna verscheen zij in de Elzas, in Lorraine, in het Vogesische gebergte, in Franche-Comté, Zwitserland, Bourgogne tot in

(1) Zie Dagverhaal der nationale vergadering, IV. deel, bladz. 289.

het departement van de Seine; van de noordzijde leed Picardië, België en Duitschland. Honderd een en veertig duizend stuks runderen stierven er toen in Frankrijk.

De oorlogen zijn altijd de voorname oorzaak van de veepest geweest. Ingevoerd in Frankrijk door de legers der verbondene mogendheden, strekte zij zich westwaarts, zuidwaarts, oostwaarts en noordwaarts uit. Eindelijk heerschte zij nog in 1827 in Walachije en Moravië, in het gevolg van het Russische leger, en in 1831 aan de boorden van de Weichsel, veroorzaakt door den oorlog der Polen met Keizer Nicolaas.

De opgenoemde tijdvakken zijn van onze eeuw de voornaamste, gedurende welke de veepest in Europa heeft geheerscht; wij kunnen er nog bijvoegen, dat zij zich in 1807 in Pruissen en in 1810 in Spanje vertoonde. Men gelooft zelfs, dat ze zich jaarlijks in het oostelijk gedeelte van Duitschland meestal openbaart.

Ook nog in deze eeuw, den 2. December 1815, woedde zij in de provincie Utrecht, en stierven op een' stal 22 runderen van de 27. In Mei 1814 werd zij gelukkig nog in ons Vaderland gestuit. Daarvan komt de eer toe aan den heer Mr. Gerard Wittevaal, destijds lid en secretaris der commissie van landbouw in de provincie Utrecht. Een rapport werd daarover door hem uitgebragt, dat te vinden is achter den *Staat van den Landbouw in de Vereenigde Nederlanden*, blz. 75, opgemaakt door den Hoogleeraar J. Kops te Utrecht in 1816.

Deze ziekte is de kwaadaardigste voor het vee; de verliezen, door haar veroorzaakt, zijn onnoemelijk. Men schatte in het laatst der vorige eeuw, dat van 1715 tot 1797 alleen in Frankrijk en België 10,000,000 stuks runderen stierven, en wij overdrijven niet, wanneer wij met sommige schrijvers aannemen, dat zij, van 1711 tot 1797, in Europa meer dan 50,000,000 stuks hoornvee gedood heeft. Laat ons nu de gemiddelde waarde van ieder beest op vijftig gulden stellen, dan kan men nagaan, welk eene verbazende schade deze ziekte in Europa gedurende eene eeuw heeft te weeg gebragt. Dit verlies bepaalt zich nu op de gemelde waarde slechts bij de landlieden, en is zeker niet te hoog aangegeven. Om het wezenlijk verlies te verkrijgen, moet men beginnen uit

te cijferen, wat deze dieren zouden opgeleverd hebben, indien zij bij den slager gedood waren, indien hun vleesch nuttig verbruikt en hun afval ten behoeve der nijverheid geregeld aangewend ware. Daarbij moet men nog bedenken, hoeveel werk er onafgedaan moest blijven, wijl de landlieden plotseling van hunne werkossen beroofd werden; hoeveel voeder niet nuttig verbruikt noch met voordeel verkocht konde worden; eindelijk, hoeveel mestspecie zij minder inzamelden, waardoor de landelijke voortbrengselen insgelijks afnamen gedurende eene reeks van jaren, een natuurlijk gevolg van het gebrek aan meststof. Onnoodig zal het derhalve zijn, dit verlies door een cijfer te bepalen; want al bleven wij beneden de wezenlijke waarde, dan nog zoude men onze schatting buitensporig achten. Wij willen alleen aanmerken, dat indien de veepest, hetgeen de goede God verhoede! — weder in al hare verschrikkelijkheid onder ons verscheen, de verliezen grooter zouden zijn dan vroeger. Immers de runderen zijn thans hooger in prijs; de nijverheid is aanmerkelijk toegenomen en stelt nu meer belang in den afval der dieren dan vroeger; de consumtie van vleesch is vermeerderd en noodzakelijker geworden; de cultuur is verbeterd; het gebruik van meststoffen, dat het braak liggen grootendeels heeft vervangen, heeft aan alle soorten van bemesting eene grootere waarde verschaft, en den oogst veel afhankelijker gemaakt van den gebezigten mest, alhoewel thans de guano, bij gebreke van de gewone mestspecie, ten minste gedeeltelijk in de behoefte zoude kunnen voorzien.

De thans in ons vaderland heerschende veepest is, naar sommigen willen, ontstaan te Kethel, waar de ziekte uit Engeland werd overgebracht door het vee van een' vetweider dier gemeente, nabij Schiedam gelegen. Eenige weken geleden had hij 20 à 25 vette ossen naar de markt te Londen doen transporteren, welke geene koopers vonden en na verloop van 6 dagen teruggezonden werden. Weder onder de andere ossen opgenomen, zouden ze weldra ziek zijn geworden en de anderen hebben aangestoken. Eenigen bezweken, anderen werden afgemaakt, zoodat er van de 100 stuks omstreeks 35 tot 40 overbleven.

Aanderen meenen, dat de besmetting is voortgekomen uit doorgevoerd vee te Rotterdam, waar wekelijks 12 tot 1500

stuks vee uit Podolië en Hongarije worden aangebragt, welke landstreken algemeen bekend zijn voor de ontwikkeling dezer ziekte.

Wijders wordt aangemerkt, dat de markt te Rotterdam op den 8sten Augustus ll. het middenpunt is geweest, waar deze ziekte zich heeft geopenbaard, om zich verder uit te breiden in de arrondissementen Rotterdam, den Briel, Dordrecht en Gouda, met bedreiging van den Haag en Leijden.

Dat volgens de verklaring der Belgische veeartsen Campens en Michels: *»de administratie onverwachts verrast is geworden door de besmetting; miskend in grondbegin, heeft deze zich vrij kunnen verspreiden, in afwezen van maetregelen die, op gepasten tijd genomen, misschien er den voortgang hadden van kunnen tegenhouden (1).»*

Toen de veehouders hunne kudden zagen bezwijken aan eene hun onbekende kwaal, die bliksemsnel werkte, werden zij van schrik bevangen en zochten zich zoo spoedig mogelijk van het grootste gedeelte hunner runderen, door verkoop, te ontdoen.

Van daar dat de anders zoo uitgestrekte en in dit seizoen met ontelbare hoornbeesten bedekte weiden van Zuid-Holland, thans niets meer dan eenige kleine groepen opleveren, te midden van eene kudde schapen, die de ossen en koeijen schijnen vervangen te hebben.

Sommige veehouders hebben dan ook van hunne 500 tot 400 beesten slechts 25, 50 en 60 overgehouden.

Al deze laatste opmerkingen te zamen genomen, leveren een duidelijk bewijs op, hoe gevoelig de provincie Zuid-Holland door deze vreeselijke ziekte reeds is geteisterd geworden.

(1) Van deze zware beschuldiging heb ik aantekening genomen, en raad ieder des bevoegd Nederlander aan, dit feit nazauwkeurig te onderzoeken. De administratiën moeten altijd dadelijk van alles onderrigt zijn; daarvoor moeten hare ambtenaren zorgen.

II. KENTEEKENEN DER VEEPEST.

Deze ziekte heeft zulke groote rampen te weeg gebragt, dat de beroemdste geneeskundigen in Italië, Frankrijk, Zwitserland, Duitschland, Engeland en Nederland haar hebben onderzocht, zoo als de geschriften van Fracastor, Ramazzini, Lancisi, Haller, Camper, Vicq-d'Azyr, Pautlet, Chaumel, Lemoine, enz., getuigen.

Het is van zeer veel belang, de voorteekenen van de veepest te kennen; want reeds in den beginne moet men haar in behandeling nemen. Eene groote gevoeligheid van den rug en de lenden, rillingen, de vermindering van melk, die troebel en van een onaangename smaak is en schift bij het warm maken, zijn de gewone voorteekenen. Bovendien verliezen de dieren hunne vlugheid en eetlust, worden loom, dorstig, verflaauwen in de herkaauwing, en zijn droog van bek. Ofschoon zich deze kenteekenen bij andere ziekten der runderen insgelijks opdoen, moet men het er echter voor houden, dat zoo iets voornamelijk het begin der pest aanduidt, wanneer deze heerscht.

De ziekte openbaart zich dikwerf op eene geheel onverwachte wijze; de zieken ondervinden eene spanning der hersenen, schijnen woedend, gaan en komen, hebben strakke en wilde oogen, stuiptrekkende bewegingen, en doen een meerder of minder luid gebulk hooren; vaak zijn ze ook geheel afgemat, hebben een dof oog, opgezwollen en half-gesloten oogleden, kunnen den kop ter naauwernood omhoog houden, en zijn bijna ongevoelig. Deze kenteekenen worden gevolgd van eene verwarring in de spijsvertering, in den bloedsomloop, in het ademen, en menigmaal van een huiduitslag; zij worden gewoonlijk in drie tijdperken afgedeeld, schoon de ziekte slechts zes tot tien dagen duurt. Kort voor den dood krijgen de runderen den rooden loop, slaken klagende geluiden, hebben persingen bij hunnen afgang, spiertrekkingen, een hol oog, een koud ligchaam, knarsetanden, loozen eene stinkende stof uit den neus, en sterven in pijnlijke krampen of in eene volslagen afgematheid. De genezing openbaart zich door de vermindering dezer verschijnselen op den vijfden of den zesden dag.

Deze ziekte heeft geen geregelde loop en bezit eene groote verscheidenheid van kenteekenen, duur en verwikkeling: nu eens voeren de zenuwachtige aandoeningen of de teekenen van verderf den boventoon, dan weder doen zich voorvallen van ingewandontstekingen of eindelijk van een geheelen huiduitslag op.

Welke resultaten hebben de hedendaagsche waarnemingen opgeleverd? In Engeland zijn Engelsche melkkoeijen en vaarzen door professor Symonds, door een Engelsch veearts, en twee deskundigen van het Fransch gouvernement onderzocht. Deze besmette dieren vertoonden zich, volgens het daarvan opgemaakt verslag, in een toestand van prikkelbaarheid, met strakken oogopslag, een aandrang van slijmerigheid uit de oogen en alsdan met invallende oogballen. Voorts vertoonde zich over het geheel eene koude rilling, koude aan de horens, ooren en uiterste lichaamsdeelen, met trilling der spieren en versnelde ademhaling. Uit den neus en mond vloeide schuim, taaije slijm en speeksel. De zichtbare slijmvliezen hadden soms eene bleeke kleur en soms scharlaken, terwijl op de binnenste oppervlakte van de lippen en van het tandvleesch kleine zweren zichtbaar waren. De mest, aanvankelijk hard, werd bij verderen voortgang der ziekte dun, vermengd met verdikte slijm en gedeeltelijk met bloed. In sommige gevallen waren ook groote gezwollen onder de huid merkbaar. De ziekte is van korten duur, daar de dood gewoonlijk binnen 24 uren volgt.

Uit het rapport van den leeraar aan 's Rijks Veeartsenij-school, G. J. Hengeveld, aan wien het onderzoek naar den aard der ziekte in Nederland is opgedragen, blijkt, dat de voornaamste ziekteverschijnselen bij het levend dier zijn: »Behalve glansloos haar, toenemende zwakheid, afwisselende warmte van het geheele ligchaam, ooren en hoornen, neerslagtigheid, dikwijls benaauwde en versnelde ademhaling, hoest en moeilijke pislozing, betreffen zij bovenal de slijmvliezen van de oogen, neusgaten, mondholte, aars en schede.

»Alle slijmvliezen zijn gezwollen of roodgevekt, gedeeltelijk ontveld, gescheurd, in enkele gevallen met blaasjes bezet. Uit oogen en neus vloeit in den beginne slijm; de mondholte is vuil en smerig en de binnenzijde der lippen, voor-

namelijk de onderlip en het gehemelte, zijn in den beginne roodgevekt, met ligte ontvellingen, dikwijls met witte punten bezet.

»De bevindingen bij de lijkopening van afgemaakte dieren zijn voornamelijk: algemeene zwelling van al de slijmvliezen van maag- en darmkanaal, vooral van de vierde maag en dunne darmen, met eigenaardig infiltraat en exsudaat, afstooting van het gezwollen epiteliüm, hier en daar blaauw-roode plekken of vlekken van uit de vaten getreden bloed, korrelachtige ligchaampjes, zwelling en eigenaardige verdikking der Peyersche kliergroepen, die bezet zijn met witte puntjes en omringd van eenen rooden vaatkrans.

»De verschijnselen, bij levende en gedooide dieren waargenomen, in verband met hetgeen omtrent de vermoedelijke wijze van ontstaan der ziekte en den loop, dien zij tot heden schijnt te hebben genomen, en hare uitbreiding bekend is, hebben overeenkomst met die van de ziekte, welke bij veeartsenijkundigen als besmettelijke typhus van het rundvee (typhus contagiosus boum) bekend is.»

Uit deze opgaven zal men genoegzaam ontwaren, dat de vroegere en de hedendaagsche ziekteverschijnselen onderling vele overeenstemming opleveren, weshalve wij de overtuiging mogen koesteren, dat de thans heerschende ziekte de plaag der voorgaande jaren, de veepest is.

III. VAN DE OORZAKEN DER VEEPEST, EN VAN HET GEBRUIK VAN HET VLEESCH DER DIEREN, DIE DAARAAN ZIJN GESTORVEN.

Men heeft lang beweerd, dat deze ziekte altijd in Hongarije, Dalmatië en in de steppen van Rusland ontstond; men zegt zelfs, dat zij in die streken inheemsch is; doch de ondervinding heeft geleerd, dat zij zich in alle oorden van Europa kan openbaren, en ontstaat door hongers, slecht voedsel, gebrek aan drinken, lange togten, de ongestadig-

heid van het weder, en eindelijk door naauwe, vochtige en bedompte stallen.

De gemakkelijkheid en de snelheid, waarmede de besmetting zich voortplant, heeft de aandacht der landlieden en van diegenen, welke haar onderzocht hebben, het meest getroffen. De kiemen tot deze voortplanting kunnen onmiddellijk door de zieke dieren aan de gezonden worden medegedeeld; zij kunnen verder op groote afstanden aangebragt worden door den luchtstroom, door spantuigen, dekken of wel door een nietig touw, hetwelk om het ligchaam van een besmet beest gezeten heeft; door het water en door de toegangen tot de drinkplaatsen, hetzij dat de besmette dieren daaruit drinken, of dat men de doode daarin geworpen heeft; door de weiden, door hooi dat naast een besmetten ossenstal gestaan heeft of door de zieke dieren is aangeroerd; door wol, afkomstig van schapen, welke in de nabijheid der aangestokene stallen gestaan hebben of met de besmetten, al is het slechts nog zoo kort, vereenigd zijn geweest; door menschen, die met deze ziekte in aanraking gekomen, zich niet genoeg gezuiverd hebben, zoo als men vele voorbeelden in veeartsen, kooplieden, nieuwsgierigen en bedelaars kan aanwijzen; door katten, gevogelte, zwijnen, ezels, paarden, en vooral door honden, hetzij dat deze laatsten de karkassen of de overblijfsels der karkassen opgraven, hetzij door het opklippen van bloed of andere besmette stoffen over den grond verspreid; door huiden, vleesch, smeer; door het bloed afkomstig van besmette dieren, en zelfs door de uitwaseming van de kuilen, waarin de karkassen begraven zijn; eindelijk bovenal door koeijen, stieren, vaarzen, kalven, die zelve geen enkel teeken van ziekte vertoonen en misschien niet aangestoken zullen worden, en desniettemin de kiemen der besmetting tot op groote afstanden kunnen overbrengen. Deze laatste oorzaak ontstaat het meest door landlieden die, zoodra ze een beest aan deze ziekte verloren hebben, ten spoedigste allen gaan verkoopen, welke zij bezitten — alsmede door kooplieden die, in oorden waar de besmetting heerscht, zoogenaamde koopjes doen en deze op verwijderde markten weder tegen hoogere prijzen verhandelen; vervolgens door slagers en leveranciers, die het kwaad, ofschoon voor de slagerij koopende, in de streken verspreiden,

welke zij doortrekken. Om deze reden kan de waakzaamheid der plaatselijke besturen en de gestrengte toepassing der wet niet te straf zijn, ten einde de kwade praktijken te voorkomen, die de hebzucht zich veroorlooft ten koste van het algemeene welzijn; daar de ondervinding heeft geleerd, dat uit eene dergelijke handelwijze meestal onberekenbare verliezen voortspruiten.

Men heeft vroeger beweerd, dat het gekookt of gebraden vleesch van runderen aan de pest gestorven, een onschadelijk voedsel was. De geleerden Ramazzini, Camper, Carcani, Dufau, Huzard, Coze, Grogner en andere geneeskundigen hebben door proeven getoond, dat het versche vleesch van besmette ossen, na gerookt en gezouten te zijn, geen het minste nadeel doet aan menschen noch aan honden, zwijnen, katten en gevogelte.

De geneesheeren Huzard en Mérat schreven dienaangaande: »De gealliëerde troepen hebben van het vleesch van dieren gegeten, reeds besmet vóór hunne komst in Frankrijk. Men heeft er in alle departementen gebruik van gemaakt, waar de besmetting heerschte; geheel Parijs en zijne omstreken, alle troepen die het bezet hielden voedden zich daarmede gedurende twee maanden; zelfs de zieken in de hospitalen aten het zonder eenige schade, want noch onder de troepen, noch onder het volk ontstond eene besmettelijke ziekte, ja! de pest zelve hield destijds op.

»Men heeft, in het algemeen, bij alle groote veeziekten, van het vleesch der besmette dieren gegeten, en nooit eenige epidemie uit deze voeding zien ontstaan. Eenige bijzondere gevallen bewijzen niets tegen de ondervinding van eene eeuw, in het groot opgedaan en in elkander snel opvolgende tijdperken. Voor eenige jaren nog hebben de dieren uit de menagerie van het museum van natuurlijke historie te Parijs, veel vleesch van besmette dieren genuttigd, hetwelk noch door koken noch door eenige andere toebereidingen eenigzins gezuiverd was; desniettemin is geen dezer dieren ongesteld geworden.»

Niettegenstaande de talrijke en authentieke opmerkingen door de wetenschap over dit onderwerp geleverd, die alle de onschadelijkheid van het besmette vleesch staven — gelooven wij echter, dat het wijzer en voorzigtiger is zich van

dit voedsel te onthouden, en dat de regering niet alleen den verkoop daarvan moet verbieden, maar bovendien het slagten van de nog levend besmette of van de reeds gestorven dieren moet tegengaan, even als ook het vervoeren der stukken, der hoorns en der huiden; eene volkomene zekerheid is in dit ernstig geval beter, dan eene nietige winst, terwijl het altijd raadzaam is, het besmette vleesch buiten alle circulatie te houden, ten einde verdere aansteking te voorkomen. Ook is het eene waarheid dat, al moge het besmette vleesch onschadelijk zijn voor het gebruik, het echter van eene veel mindere kwaliteit is dan het gezonde. Sommige deskundigen willen zelfs, dat het gebruik den buikloop kan veroorzaken, en dat de uitdamping bij het koken zware toevallen aan den daarbij staanden persoon kan berokkenen.

Gedurende de pest te Athene, zegt Barbaret, stierven de honden die de karkassen aangeraakt hadden; in Moskou werden zij, in den jare 1653, door eene soort van dolheid bevangen, en in Beneden-Hongarije in 1712 insgelijks, enkel door het vleesch van besmette dieren gegeten te hebben.

Dezer dagen nog is een Engelsch veearts, bij de opening van een besmet dier, plotseling gestorven, een bewijs, dat deze smetstof zeer nadeelig op het menschelijk ligchaam werkt, indien ze met het bloed in aanraking komt.

Overigens worden de schadelijke eigenschappen van het vleesch van dieren met pestbuilen en andere verderfelijke ontstekingen voorzien, thans meer en meer erkend. Er zijn bovendien ontstekingen, die pesttaardige uitwerkselen hebben, weshalve het verkoopen van besmet vleesch een middel is tot voortplanting dezer gevreesde ziekte.

IV. BEHANDELING VAN DE VEEPEST.

In de eerste plaats zullen wij spreken over de middelen, die men moet bezigen om deze ziekte te voorkomen; vervolgens over de maatregelen, die men moet nemen tot hare bestrijding.

Men bewaart het vee door de kiemen van de ziekte af te leiden en tegen te gaan, hetgeen de dieren in staat stelt aan haren invloed wederstand te kunnen bieden.

De middelen, welke de besmettelijke beginselen kunnen afleiden, moeten door het gouvernement of door particuliere personen aangewend worden. Het gouvernement beperkt of verbiedt de handelsbetrekkingen met het buitenland, weert den in- en doorvoer van dieren of verdachte goederen uit de besmette landen komende, bouwt verplegingslokalen (1), legt quarantaine op, neemt zuiverings- en afsluitingsmaatregelen, enz. Wanneer de ziekte bestaat, regelt het gouvernement bovendien binnenslands het houden van kermis- en marktdagen, waarop vee wordt aangevoerd, verbiedt ze in sommige oorden en rigt ze in andere niet gevaarlijke weder op; het ligt den slagers, kooplieden en aannemers de verplichting op, uit aangewezen streken te koopen; hunne kudden langs bepaalde wegen te voeren, en zich van certificaten te voorzien, aantoonende den toestand der dieren, de plaats waar ze gekocht zijn, die van de bestemming, enz. De Nederlandsche en Belgische gouvernementen hebben deze maatregelen, dit zij hier tot hunnen lof gezegd, onmiddellijk toegepast, zoodra de aard der ziekte bekend was, gelijk eene wijze voorzigtigheid hoogst noodzakelijk vordert.

(1) In de Hollandsche Maatschappij van Landbouw, afdeeling Rotterdam, werd door den heer J. A. Rochussen nopens deze verplegingslokalen de volgende, zeer gegronde aanmerking gemaakt: »dat de oprigting van zulk eene bewaarplaats of hospitaal juist een zeer druk vervoer van ziek vee te weeg brengt, en alzoo de besmetting bevorderen zou. Daarbij komt nog de vraag: waar zulk eene schuur zou moeten staan. In de kom der gemeente? Dan zou men juist het voorname centrum der gemeente tot een broeinest van besmetting maken, alwaar de veearts met het onderhoorig personeel bij de zieke beesten afgezonderd zou moeten blijven. En waar zal men b. v. buiten de kom eener dorpsgemeente gaan, zonder een aantal veehouders te noodzaken de aangetaste beesten naar eene ver van hunnen stal verwijderde bewaarplaats te transporteren, hetwelk weer op hetzelfde bezwaar nederkomt, gezwezen nog van de moeilijkheid om op een eenigzins geschikt punt den benoodigden grond te krijgen.» — Deze opmerkingen gaven aanleiding tot eene drukke gedachtenwisseling, waaruit zich langzamerhand de conclusie ontwikkelde, dat het beste was: eenvoudig aan de belemmering van het transport de hand te houden, hetwelk te gemakkelijker viel als de veehouders, op straffe van geldboete en gevangenis, aangifte van hun ziek vee moeten doen en het derhalve door de autoriteiten kan worden nagegaan, wie in dit opzigt strafbaar is.

De heer van den Peereboom, Minister van Binnenlandsche Zaken in België, heeft in een rapport dd. 2 September II., aan den Koning berigt :

Sire,

» On est parvenu jusqu'ici à éteindre les foyers de contagion que l'introduction de bestiaux hollandais, atteints de la peste bovine, a fait naître dans le pays, en abattant non seulement les animaux infectés, mais encore ceux qui avaient été en contact avec ces derniers. Comme l'expérience a prouvé que ce moyen rapidement appliqué est le seul qui soit efficace, tant que l'infection se manifeste dans des foyers restreints et peu rapprochés, il faudra en user chaque fois que ces conditions se trouveront réunies."

Bij besluit van den 5den September II. is bepaald :

» Arrête :

Art. 1er. L'abatage des bêtes bovines atteintes ou soupçonnées d'être atteintes du typhus contagieux, peut être ordonné, sur le rapport du médecin vétérinaire du gouvernement.

1°. Pour les animaux infectés, par le bourgmestre de la commune, les membres de la commission d'agriculture, le commissaire de l'arrondissement ou le gouverneur de la province.

2°. Pour les animaux suspects, a raison de leur contact ou de leur cohabitation avec des bestiaux malades, par le gouverneur de la province, dans la limite des instructions données par le ministre de l'intérieur."

Wijders is daarop gevolgd dit Koninklijk besluit :

Léopold I, Roi des Belges.

» A tous présents et à venir, salut.

Considérant que l'expérience a démontré que le typhus contagieux du bétail peut se propager au moyen des peaux, de la viande et d'autres produits à l'état frais, provenant des animaux infectes ;

Vu le décret du 18 Juillet 1851 ;

Sur la proposition de Notre Ministre de l'Intérieur ;

Nous avons arrêté et arrêtons :

Art. 1. Sont interdits, l'entrée et le transit des peaux

et de la viande fraiches (non-salées), du suif non fondu et des débris à l'état frais, provenant des bêtes bovines de toute espèce.

Art. 2. Nos Ministres des Finances et de l'Intérieur sont chargés, chacun en ce qui le concerne, de l'exécution du présent arrêté, qui sera obligatoire le lendemain de sa publication."

Donné à Ostende, le 7 Septembre 1865.

Par le Roi :

Léopold.

Le Ministre de l'Intérieur,

Alp. van den Peereboom.

In het reeds aangehaalde rapport van den heer G. J. Hengeveld wordt opzigtens de maatregelen van voorzorg nog het volgende aanbevolen: »Men kan bij het dooden het belang der veehuishouding en de omstandigheid of de ziekte zich pas vertoont of reeds meer algemeen is, in het oog houden.

»In het eerste begin, wanneer er slechts enkele zieken zijn, of bij het uitbreken van een eerste ziektegeval, is onverwijld dooden en begraven, zonder te vragen naar het doel der veehuishouding, gestreng toe te passen, ten einde dadelijk de bron der smetstof te vernietigen.

»Is de ziekte meer algemeen doorgedrongen, dan kan het volgende nuttig zijn :

»1°. Bij het vetmesten: het dooden van ziek vee en zoo noodig somtijds ook het slagten van de verdachte dieren. Van zieken en gezonden kunnen huid, vleesch en vet bruikbaar blijven onder behoorlijk politie-toezigt. Dit geschiedt het best in eene algemeene slagplaats, alwaar genoemde artikelen kunnen worden voorbereid en verkocht, als de vrees dat zij nog besmetten kunnen verdwenen is. Het vleesch en vet van dieren, in het begin der ziekte gedood, kan zonder nadeel worden gebruikt (1).

»2°. Bij fok- en melkvee: het afzonderen en geneeskundig behandelen; dooden van ziek vee bij snelle toeneming der ziekteverschijnselen.

(1) Eene juiste verificatie van het meerder of minder besmette vleesch voor de voeding geschikt, zal, dunkt mij, altijd hoogst moeilijk blijven of althans voor vele zienswijzen vatbaar zijn.

»5°. Het vragen van bewijzen van herkomst bij aankoop of ontvangst van vee uit het binnen- of buitenland.

»4°. Het isoleren van eene hoeve, gehucht, gemeente of streek door afsluiting.»

Voor de geneeskundige behandeling van zieke dieren wordt verder in dit rapport aangeraden: »toediening van zeezoutzuur twee, drie à vier drachmen (theelepels) daags, naar de grootte van het dier en naar zijn ligchaamsgestel, vermengd met een paar Ned. oncen stroop en drie flesschen lijvig lijnzaad-water. Zulk eene gift van twee drachmen daags kan dan lang volgehouden worden. Betert het dier en is het, zoo als gewoonlijk, verzwakt, dan kunnen afkooksels van kina of wilgenbast met zwavelaether of andere opwekkende en versterkende middelen gegeven worden.»

Wij bevelen den landlieden de strengste afzondering als het minst kostbare en zekerste voorbehoedmiddel aan. De ondervinding heeft van dezen laatsten maatregel de goede gevolgen voor de natiën, voor de gemeenten en voor de particuliere personen uitgewezen. In Italië heeft men daarom opgemerkt, dat het vee van kloosters, gewoonlijk op afgelegene en beslotene weiden geplaatst, meestal van de besmetting bevrijd is gebleven. Ook heeft men dikwerf gezien, dat zorgvuldige landlieden, welke alle gemeenschap van hunne stallen met de dicht bij hen gelegene besmette afsneden, door landloopers, nieuwsgierigen en alle voorwerpen, die aanstekend zouden kunnen zijn, te weren — van deze ramp meerendeels verschoond zijn gebleven. Dat dit zeer is aan te bevelen, is nog dezer dagen gebleken uit het gestorven vee van Miss Burdett Coutts te Holly-Lodge, hetwelk waarschijnlijk aangestoken werd door de nabijheid van de stallen der grootste veefokkers uit Londen, alsmede doordien de vreemde kudden, welke zich naar de markt te Islington begaven of daarvan terugkeerden, langs Holly-Lodge moesten trekken.

Moeijelijk valt het al de voorzorgen, welk een landman moet bezigen voor eene behoorlijke afzondering, hier op te geven. Deze voorzorgen verschillen naar gelang van den toestand van den stal, de rigting der wegen, de ligging van de drinkplaats, de meer of minder verwijderde afstand van andere erven, enz. Alleen zullen wij zeggen, dat wanneer

het vee in een talrijk bewoond oord graast, de afscheiding slechts op den stal en door de stalvoeding kan geschieden. De Heer Hengeveld raadt dus te regt aan: »de veeknechts, meiden en huisgenooten op 50 Ned. ellen verwijderd te houden van besmet en verdacht vee, en bovenal geene kooplieden, slagters, vilders en dergelijken, die met ziek vee omgaan, in stallen of weiden toe te laten, doch deze steeds op eenen afstand te houden.»

Men kan de dieren bestand maken tegen de besmettelijke beginselen, door eene stipte opvolging der gezondheidsleer. Deze raadt aan, de met besmetting bedreigde dieren gematigd te laten werken, hen aan een goeden leefregel, zonder ze in overvloed te voeren, te onderwerpen; een voedsel van middelmatige kwaliteit en niet vezelachtig of hard te geven, terwijl al wat bezwaarlijk te verteren valt of te veel bloed geeft, insgelijks moet worden vermeden. Vooral dient men de haastige overgangen te vermijden, zooals b. v. niet uitsluitend rust te gunnen aan ossen, die, gedurende eenigen tijd, straf werkten; geene groote hoeveelheid voedsel te geven aan diegenen, welke eene sobere levenswijze gewoon waren. Eindelijk moet men alles, wat de dieren kan hinderen, zoeken weg te nemen, en hen voor eene te groote vermoeyenis behoeden.

Wij kunnen niet genoeg aandringen op het voorzigtig gebruik van geneesmiddelen, zoo als: asa-foetida, peper, knoflook, azijn, enz.; men kan deze middelen het best door zout vervangen, hetwelk men in het drinkwater strooit, onder het voeder mengt of geheel onvermengd toedient.

De aderlatingen kunnen goed zijn voor die dieren, welke te veel bloed hebben, doch men moet ze niet bezigen dan in geval van volstrekke noodzakelijkheid; want zonder onderscheid toegepast op al de beesten van een' stal of van een dorp, werken ze meerendeels schadelijk. Hetzelfde geldt ten aanzien van het openen van den nek, ter afleiding der vochten, ofschoon er geboekt staat, dat de os van de prinszen Borromeo, welk dier in 1711 niet aan de pest stierf, door zoodanig middel behouden werd. De nekopeningen, de aderlatingen en andere afleidingsmiddelen kunnen de dieren te veel verzwakken en ze voor de besmetting des te vatbaarder maken.

Wanneer de besmetting zich in een' stal begint te openbaren, is de afzondering der dieren, bij welke de voor- teekens der besmetting zich opdoen, het eerste wat men moet verrigten; daardoor alleen verkrijgt men eenige zekerheid, de anderen te zullen behouden en zelfs de zieken te zullen genezen. Niets toch is nadeeliger voor het besmette vee, dan het verblijf in een oord, waar zich een groot aantal bevindt, al is het ook gezond.

De zieken moet men op eene frissche en luchtige plaats brengen, die echter aan geen togt is blootgesteld; men moet ze zorgvuldig bedekken, sterk met stroo wrijven, een zweetdrank geven, indien ze rillingen hebben, en een aziyndrank, indien ze hitsig zijn. In alle gevallen moet men voor een matigen leefregel, voor frisch voedsel, enz., zorgen.

Kunnen geneesmiddelen bij deze ziekte, in het algemeen, met vrucht gebezigd worden? De groote Haller dacht van niet; hij geloofde, gelijk uit eenige brieven aan Bourgelat en aan Vicq-d'Azyr geschreven blijkt, dat ze geheel onnoodig waren, en deze meening heeft bijna overal, gedurende een gedeelte van de achttiende eeuw, geheerscht: zij wordt zelfs door talrijke daadzaken bevestigd.

Boeren uit Vlaanderen, aan welke men in 1770 had aangeboden hunne beesten kosteloos te zullen behandelen, weigerden dit aanbod, indien men hun niet beloofde de dieren, onder de behandeling gestorven, te zullen vergoeden, wijl zij meestal nadeelige gevolgen uit de toepassing der geneesmiddelen hadden zien voortkomen. Het gouvernement wilde dit voorstel niet aannemen; de dieren werden aan zichzelf overgelaten, en van 10,000 stuks stierven omstreeks de helft. De Staten van Vlaanderen, die dit echter, bij wijze van kleine proef, wenschten te onderzoeken, stemden, ten genoegen van eenige landlieden, in het voorstel van schadevergoeding toe; 164 runderen werden er alstoen behandeld door drie bekwame veeartsen, en 53 stuks werden geheel aan de natuur overgelaten: van de eersten stierven er 85, van de tweeden 21.

In 1713 stierf het grootste gedeelte van het vee in de Kerkelijke Staten, schoon behandeld naar de raadgevingen van den bekwamen Lancisi. Van 1740 tot 1750 werd deze

ziekte onderzocht en verzorgd door de geneesheeren van Montpellier en van Parijs; desniettemin stierven er meer dan $\frac{3}{4}$ van de besmetten; van 1769 tot 1778 heeft men dezelfde resultaten verkregen, niettegenstaande al de hulp, welke de kunst vermogt aan te bieden: ter naauwernood behield men, in eenige streken, 1 op 25.

Volgens Vicq-d'Azyr genas in 1775 één op 60, wanneer de ziekte aan de natuur werd overgelaten, en 1 op 8, wanneer men eene goede behandeling bezigde.

In de negentiende eeuw zijn wij gelukkiger geweest. Hurtrel d'Harboval vermeldt, dat in 1815, in het Noorden van Frankrijk, bijna $\frac{3}{4}$ van het vee, volgens de regels der kunst behandeld, genas, terwijl er van degenen, die aan zichzelf werden overgelaten of eene onachtzame behandeling ondervonden, naauwelijks $\frac{1}{10}$ gedeelte behouden bleef.

Het getal der verkregene genezingen vergelijkende over 1711, 1745, 1775 en 1815 heeft Delafond bevonden: »dat in de vroegste tijdperken van de veepest, zooals van 1711, 1714 en 1715 in Frankrijk, en van 1770 in Holland, deze plaag alle geneesmiddelen weerstond en $\frac{3}{4}$ of, hier en daar, de helft der runderen heeft weggenomen.

»Dat in de minverwijderde tijdperken van 1775 en 1776 de veepest niet zoo moorddadig was, wijl het geheele verlies de helft der dieren niet te boven ging.

»Dat de ziekte in 1815 en 1816 grootendeels door de gebezigde middelen is bestreden, vermits het verlies van vee voor geheel Frankrijk niet meer dan het $\frac{1}{10}$ gedeelte van de besmette dieren beliep.»

Het welslagen in de behandeling verschilt naar de innerlijke werkzaamheid der ziekte, naar den trap tot welken zij geklommen is, en overeenkomstig de gebezigde geneesmiddelen. In het begin der besmetting vertoont zij zich meestal erg en doodelijk, terwijl de runderen tegen het einde minder lijden en in grooter aantal genezen.

Allerlei geneesmiddelen heeft men tegen deze kwaal gebezigd: men heeft aderlatingen, zuiveringen, nekopeningen en de witte maluwe beproefd, tot zelfs alcohol, enz.; terwijl bovendien vele andere proeven, meestal zonder eenig nuttig gevolg, aangewend zijn. De betrekkelijk weinige hulp

der geneesmiddelen was dan ook de oorzaak, dat de beroemdste geneesheeren van de vorige eeuw de afmaking der besmette en de inënting der gezonde dieren voorschreven. Over de inënting in 1777 aangewend bij de destijds in ons vaderland heerschende veepest, lezen wij in het Vervolg van Wagenaar's Vaderlandsche Historie, deel I, boek 1, folio 168 en 169: »Schoon de Runder-sterfte, in eenige Gewesten, weinig of geheel niet gewoed hadt, was Friesland en Groningen, dit jaar, aan deeze Plaage zo sterk blootgesteld, dat dezelve drie vierde gedeelte van het ziek wordend Vee ten kuil sleepte, en op zommige plaatzen geheele Weiden ontbloot wierden. De schrandere Huisman Geert Reinders, die de eerste vrugten geplukt hadt van het Inënten der Kalveren van gebeterde Koeijen, en door de Maatschappy tot bevordering van den Landbouw, te Amsterdam, tot Lid van Eere benoemd, en met een Gedenkenpenning begiftigd was, kreeg gelukkig eene menigte van Naavolgers; veelen zelfs, die te vooren zich verzet hadden tegen eene bewerking, met den voordeeligsten uitslag bekroond, namen de toevlugt tot dezelve, en zagen nauwliks één van de vyf-en-twintig sterven, terwijl de andere gemaklijk door de ziekte heen kwamen, voor een tweede Besmetting, en alle aandoening daarvan beveiligd. De vrees, dat men door de Inenting de Besmetting verspreidde, bleek uit een thans medegedeeld Berigt van dien geloofwaardigen Huisman, ongegrond te wezen; dewyl juist dat Kerspel, waar men de Inënting der Kalveren, met de noodige voorzorgen, te werk stelde, de Natuurlyke Vee-ziekte niet woedde, daar ze, in de rondsom liggende, haare verwoestingen aanrigtte.»

De hoogleeraar C. Mulder deelt dienaangaande in de Gron. Courant mede: »Onder de voorstanders van de inenting van jong vee tegen de vroeger heerschende veeziekte behoort ook een Friesch predikant. Zijn werk te Leeuwarden in 1763 uitgegeven, heeft den titel: *Verhandeling over de natuurlijke oorzaken der ziekte onder het rundvee*, en derzelver langere duuringe als te vooren, waarin zeer waarschijnlijke reedenen gegeven worden van vrees, dat deeze ziekte eene landziekte zal blijven, en daarom de inenting derzelve aan kalvers en jonge beesten als het beste middel tot voorkominge van de

kwade gevolgen deezer ziekten en te gelijk als zeer nuttig en voordeelig aangepreezen, enz., door E. Alta, predikant te Boosum. Zijne verhandeling heeft vooral geschiedkundige waarde, en er blijkt uit, dat hij zeer te kampen had met de bestrijders der inenting zoo wel van vee, als van kinderen met de natuurlijke pokken. In Holland, zegt hij, is de inenting niet nieuw. De Heeren Nozeman, Kool en Tak verrigttten de kunstbewerking in 1755, daartoe in staat gesteld »door een groot en aanzienlijk gezelschap, dat bij weege van vrijwillige gifte geld zaambragt.”

In onze eeuw heeft men de inenting ook, hier en daar, toegepast, doch naar het schijnt niet die afdoende resultaten daarmede verkregen, welke men van dit middel verwachtte.

Onder de middelen die in Engeland tot genezing aan de hand zijn gedaan, behoort ook dit, om het dier bij de eerste verschijnselen zooveel mogelijk water te geven waarin veel ijzerdeelen zijn vermengd. De consul-generaal Mansfield, te Warschau, geeft dezen raad en zegt, dat hiermede in 1857 in Polen de beste resultaten werden verkregen. Het zou daartoe voldoende zijn in de drinkbakken eenige stukken oud roestig ijzer te leggen.

Velen kunnen niet besluiten om het besmette vee, in den beginne, dadelijk af te maken; zij nemen het gewoonlijk in behandeling.

»Onze naburen en uwe lieden van Franche-Comté,” schreef Haller aan Bourgelat, »hebben hun vee willen genezen en aan de afmaking willen onttrekken; alles wat zij daarmede gewonnen hebben is, dat het kwaad jaren achtereen geduurd en in verschillende tijdperken vele hunner gemeenten geteisterd heeft.”

Lancisi was van hetzelfde gevoelen, en de ondervinding heeft geleerd, dat de Kerkelijke Staten, waar men de raadgevingen van dezen beroemden geneesheer van Paus Clemens XI opvolgde, minder leden dan de naburige, waar men de aangestokenen, reeds in den beginne, poogde te behandelen. De Keizerin Maria Theresia deed slechts 424 stuks vee dooden in eene gemeente van 111,960 runderen; terwijl daarentegen in het kanton Franc-de-Burges, waar men terstond geneesmiddelen bezigde, op 25,695 bijna 11,000 door de

besmetting werden aangetast, waarvan de helft bezweek. In Nederland duurde de pest langer dan drie jaren, en nam 300,000 beesten weg, omdat men niet tot de afmaking verkoos over te gaan. In Vlaanderen, waar men dezen maatregel nam, stierven echter weinige. Op deze wijze heeft men ook de veepest in 1827 in Walachije gekeerd, en in 1851 die van Polen, welke reeds tot Pruissen was doorgedrongen.

Bij de eerste verschijning der ziekte toegepast, kan de afmaking niet anders dan goede gevolgen hebben. Men moet alsdan met de meeste gestrengheid en vlugheid te werk gaan, en niet aarzelen eenige dieren, al zouden ze *misschien* kunnen worden behouden, te doodden, ten einde alle verdere verspreiding der besmetting zoo veel mogelijk in ééns te weren.

Het spreekt van zelve, dat dit middel niet altijd en overal moet worden gebezigd: dit zoude eene miskennenning der wetenschap zijn. In onze dagen zal men zoo ligt niet tot zulke harde maatregelen overgaan, dank zij de vooruitgang in de veeartsenijkunde en in de meerdere kennis van de landlieden zelve. Zonder de afmaking heeft men in 1815, niet-tegenstaande het hevig aanzien der besmetting en hare uitgebreidheid, deze ziekte kunnen te keer gaan.

Na de eindiging der veepest moet men vooral zorg dragen, dat alle voorwerpen goed gezuiverd worden. Men dient de stallen met soda te reinigen, den mest weg te voeren, de muren af te schrabben en op nieuw te bekalken, de kribben, ruiven en planken met sterke loogen schoon te maken, en ze op nieuw te witten; chloorberookingen te doen en de vensters en deuren lang open te laten staan, opdat de buitenlucht er indringe; de tuigen te zuiveren door berooking en ze op nieuw in te smeren; de bijna versletene liever geheel te verbranden, dan weder te gebruiken. Men moet ze in de open lucht hangen, want in eene kist of kast kan de smetstof nog lang bewaard blijven. De vrije lucht en frisch water zijn de voornaamste verdrijvers van besmettelijkheden. De mest moet bovendien zorgvuldig door paarden weggevoerd worden naar die plaatsen, waar het vee niet kan komen.

De afsluitingsmaatregelen moeten na het ophouden der ziekte nog gedurende eenigen tijd worden volgehouden, wijl

men dikwerf gezien heeft, dat deze vreeselijke kwaal, na eene spoedige opheffing, weder op nieuw uitbarst en nieuwe verwoestingen aanrigt.

Doortastende, krachtdadige en eenswerkende maatregelen moeten er genomen worden, om de veepest te stuiten; wiefelende, zwakke en onzamenhangende pogingen verergeren dezen geesel. De Commissaris des Konings in Zuid-Holland heeft daarom aan Heeren Burgemeesters en Wethouders der gemeenten in die provincie eene circulaire gerigt dd. 8 September, waarin hij, zoo geheel naar waarheid, zegt: »Met vertrouwen doe ik een beroep op uwe krachtdadige medewerking. De kwaadaardige ziekte, die ónzen veestapel bedreigt, neemt langzamerhand een ruimer terrein in. Genezen er hier en daar onder de aangetaste runderen, er komen ook nieuwe ziektegevallen bij. De algemeene klacht is gerigt tegen de veemarkten; van daar, dat Gedeputeerde Staten u dringend aanbevelen — en ik kan die aanbeveling niet dringend genoeg ondersteunen — *om de raden der gemeenten in overweging te geven, de veemarkten tijdelijk te schorsen.* Er ontbreekt eenheid — dus kracht — in de meeste der tot nog toe aangewende middelen. Zij bestrijden den gemeenen vijand ieder van zijn standpunt, ieder met de wapens zijner keus. Intusschen moet het anders zijn. De strijd moet worden geleverd met gesloten gelederen, met gelijke wapenen. Het is zeker opmerkelijk, dat de ziekte zich niet te gelijk in verschillende deelen van ons land vertoont, maar van uit één punt, zich langzamerhand uitbreidt. Mij dunkt de taktiek van bestrijding moet dus zijn: de kwaal binnen hare verkregen grenzen te beperken, en ze daar binnen met alle kracht aan te tasten en te smoren.” Na de opgave van de te trekken lijn, vervolgt de circulaire: »Alle in- uit- of doorvoer over die lijn te verbieden. Spoedig en krachtig handelen zij dus uwe leus! Het hangt van uw beleid en voortvarendheid af, om eene vreeselijke ramp, waarvan de gevolgen niet zijn te voorzien, binnen de grenzen van ons gewest te overwinnen en u, zoo doende, de dankbaarheid van het gansche Vaderland te verzekeren. Ik verwacht van u een warmen strijd voor die eer; aller blikken zijn op u gevestigd.”

Ik juich den toon dezer circulaire van harte toe. Gewis zijn aller blikken op de ambtenaren gevestigd in de provincie Zuid-Holland, waar de zetel der besmetting is. Niet alleen de oogen der landgenooten, maar ook het buitenland, de omringende rijken zien dien strijd met de meeste belangstelling aan. Moedig derhalve gekampt, voor geene opofferingen teruggedeeind, om een der voornaamste nijverheids- en handelstakken: *de Nederlandsche veestapel*, te behouden.

